

ELRÅD-MEDDELELSE

Materiel

Installationer

nr. 2/03

(Erstatte materiel nr. 3/99)

nr. 12/03

ELEKTRICITETSRÅDET Gothersgade 160 1123 København K
Tlf. 33 73 20 00 Fax 33 73 20 99 www.elraadet.dk e-mail: er@elraadet.dk

Lavspændingstavler og andre sammenbygninger af materiel

En sammenbygning af elektrisk materiel skal normalt opfylde Lavspændingsdirektivets sikkerhedskrav. For elektrisk materiel på eller til maskiner er det dog Maskindirektivet, der gælder. For begge direktivers vedkommende gælder det, at der ikke stilles krav om overholdelse af bestemte internationale standarder, når man skal eftervise overensstemmelse med direktiverne, men det vil som regel være den nemmeste måde.

På denne baggrund har Elektricitetsrådet og Dansk Standard i august 2002 i fællesskab udgivet standarderne DS/EN 60439-1 til 60439-5 : Lavspændingstavler. Standarderne indeholder både den originale engelske tekst og en dansk oversættelse af de europæiske EN-standarder. DS/EN 60439-serien erstatter 1998-udgaven af Stærkstrømsbekendtgørelsen afsnit 439-1 til 439-5 : Lavspændingstavler.

I forbindelse med de tidligere afsnit har Elektricitetsrådet efterhånden taget stilling til en del spørgsmål omkring tavlers udførelse og anvendelse. Nogle af de trufne beslutninger er gennem Elektricitetsrådets deltagelse i det internationale standardiseringsarbejde indarbejdet i de nye tavlestandarder. Andre af beslutningerne er ikke indarbejdet, men har status som danske fortolkninger eller tydeliggørelser af visse af standardernes bestemmelser. Da de kan være af interesse for tavlefabrikanter, installatører og brugere, er de gengivet i det følgende.

1 Sammenbygninger af materiel, som er omfattet af tavlestandarderne

- 1.1 Sammenbygninger er omfattet af DS/EN 60439-serien, medmindre de falder ind under et af de følgende punkter 1.2, 1.3 og 2.1 til 2.4.
- 1.2 En sammenbygning af elektrisk materiel på eller til maskiner er omfattet af EN 60204-1 (Stærkstrømsbekendtgørelsens afsnit 204-1). Det udelukker ikke, at man af praktiske grunde kan udføre sammenbygningen som en tavle efter standarderne i DS/EN 60439-serien, men kravene i 204-1 skal samtidigt opfyldes.
- 1.3 Sammenbygninger (tavler) kan både indeholde elektrisk materiel hørende til almindelige lavspændingsinstallationer og elektrisk materiel hørende til maskiner, men i så fald skal der være en klar mekanisk adskillelse med en kapslingsklasse mindst IP2X mellem systemerne. For særligt elektrisk materiel, som funktionsmæssigt hører til både lavspændingsinstallationer og maskiner – fx CTS-anlæg med styringer

som både omfatter maskiner og belysning – stilles der dog ikke krav om mekanisk adskillelse. Her er det tilstrækkeligt, at klemmer o.l. er tydeligt mærket med, hvilken installation de tilhører.

2 Sammenbygninger af materiel, som ikke er omfattet af tavlestandarderne

2.1 Sammenbygninger til brug sammen med bestemte typer materiel er ofte omfattet af de relevante standarder for det pågældende materiel. Medmindre der i disse direkte er henvist til DS/EN 60439-serien (eller de tilsvarende internationale IEC-standarder), er det kun den aktuelle standard, der gælder. Det er desværre ikke muligt her at angive en udtømmende liste over sådanne selvstændige standarder, men som nogle få eksempler kan nævnes

- EN 60335-2-53, som omfatter styringer for saunaer
- EN 60730-2-5, som omfatter kontrolkasser for oliefyr o.l.
- IEC 60718, som omfatter forsyning til batteridrevne biler o.l.
- IEC 60871-1, som omfatter kondensatorbatterier for fasekompensering

2.2 For sammenbygninger af elektronisk materiel til brug i installationer findes der en europæisk standard EN 50178, der også er udgivet som dansk standard, DS/EN 50178. Den gælder for alle former for elektronisk materiel og sammenbygninger heraf, der ikke direkte er omfattet af en bestemt materielstandard.

Sammenbygninger efter EN 50178 kan ud over det rent elektroniske materiel også indeholde andet elektrisk materiel - såsom transformere, koblingsudstyr, overstrømsbeskyttelsesudstyr, udstyr til beskyttelse mod elektrisk stød osv. - når det funktionsmæssigt hører sammen med det elektroniske materiel.

Er der derimod tale om afgående strømkredse, der ikke funktionsmæssigt hører sammen med det elektroniske materiel, skal disse være mekanisk adskilt (mindst IP2X) fra den øvrige del af sammenbygningen, og den del, der er anbragt i, er omfattet af DS/EN 60439-serien.

2.3 Sammenbygninger af ikke-elektronisk materiel, der kun tjener til måling, styring eller regulering, kan principielt betragtes på samme måde som en sammenbygning af elektronisk materiel. Sådanne "styretavler", der kun indeholder måle- og indikeringsudstyr, betjeningsknapper, kontaktorer, relæer m.v. samt eventuelt overstrømsbeskyttelsesudstyr og udstyr til beskyttelse mod elektrisk stød, der funktionsmæssigt hører sammen med det øvrige materiel, behøver ikke at følge DS/EN 60439-serien.

Der findes for øjeblikket ingen speciel standard, der dækker sådanne "styretavler". De bør derfor følge Stærkstrømsbekendtgørelsen, Afsnit 6, Elektriske installationer, kapitel 41, angående beskyttelse mod elektrisk stød, og temperaturen på tilgængelige dele må ikke overstige de i 423 angivne temperaturgrænser.

2.4 Målerskabe, dvs. kapslinger som kun indeholder en eller flere elmålere og eventuelt tilhørende tarifikringer, behøver ikke at følge DS/EN 60439-serien. De kan i stedet følge Stærkstrømsbekendtgørelsen, Afsnit 6, Elektriske installationer, som nævnt ovenfor.

3 Hvordan skal krav om en bestemt kapslingsklasse for en tavle opfattes. Må der fx kunne trænge vand ind i en IP43 tavle

De fuldstændige bestemmelser for kapslingsklasser og IP-koder fremgår af IEC 60529, men en kort forklaring på IP-kodernes betydning kan ses i Stærkstrømsbekendtgørelsen, Afsnit 6, Elektriske installationer, kapitel 803.

IP-kodens første ciffer angiver graden af beskyttelse mod, at fremmedlegemer kan trænge ind i materiellet (men samtidigt angiver det en vis mindste grad af beskyttelse af personer mod berøring med farlige dele).

Andet ciffer angiver graden af beskyttelse mod, at vand kan trænge ind i materiellet.

Det eventuelle bogstav på tredje plads angiver graden af beskyttelse af personer mod berøring af farlige dele,

- hvis graden af berøringsbeskyttelse er højere end angivet ved første ciffer, eller
- hvis der kun er behov for at angive graden af berøringsbeskyttelse, mens graden af beskyttelse mod, at fremmedlegemer kan trænge ind i materiellet, er uden betydning.

Fx angiver kapslingsklassen IPXXB, at materiellet skal være beskyttet mod berøring af farlige dele med en finger, mens der ikke er krav om beskyttelse mod indtrængen af fremmedlegemer eller vand.

Angående indtrængen af fremmedlegemer siger bestemmelserne, at en prøvedorn, der svarer til IP-kodens første ciffer, ikke må kunne trænge ind i kapslingen, når den presses mod eventuelle åbninger med en foreskrevet kraft. Hvis fx første ciffer er 4, må en 1 mm prøvepind ikke kunne trænge ind, når den påvirkes med en kraft på 1 N.

Angående indtrængen af vand er bestemmelserne mere lempelige, idet det accepteres, at der kan trænge vand ind i en tavle, uanset hvilken kapslingsklasse den har. Det må blot ikke have nogen skadelig virkning, og det må ikke samle sig, hvor det ikke kan løbe ud. Hvis der efter

5 Kapslingsklasse for indbygget materiel

For lægmandstavler efter DS/EN 60439-3 og for byggepladstavler efter DS/EN 60439-4 foreskriver standarden, at materiel, der skal kunne betjenes af lægmand efter åbning af en låge, skal have en kapslingsklasse på henholdsvis IP2XC og IP21, altså højere end IP20 (normaltæt).

Nu ligger det desværre sådan, at materiel som gruppeafbrydere, automatsikringer, fejlstrømsafbrydere og andet småmateriel til indbygning i tavler både ifølge gældende standarder og ifølge fabrikanternes oplysninger kun findes i normaltæt udførelse (IP20).

Elektricitetsrådet vil derfor acceptere følgende:

5.1 For materiel, som er anbragt internt i tavlen, og som ikke skal kunne betjenes, er der ingen krav til kapslingsklassen. Materiellet kan være i helt åben udførelse.

5.2 Materiel, som er tilgængeligt uden åbning af tavlen, skal mindst have samme kapslingsklasse som selve tavlen.

5.3 Materiel anbragt bag en låge, som kan lukkes, kan være IP20 (normaltæt), uanset om tavlens kapslingsklasse er højere end IP20. Heri er inkluderet stikkontakter, der kun benyttes til tilslutning af materiel internt i tavlen.

Stikkontakter, der er beregnet for tilslutning af materiel uden for tavlen, skal være anbragt i et særskilt felt, som i forhold til det øvrige normaltætte materiel har den for tavlen foreskrevne kapslingsklasse. De skal samtidigt være anbragt bag en særskilt låge, som kun giver adgang til stikkontakterne. Under disse forudsætninger kan stikkontakterne være normaltætte (IP20), bortset fra stikkontakter i byggepladstavler, som skal være mindst IP21.

Bortset fra selve materiellet skal afdækninger o.l. udføres, så bestemmelserne for betjeningsfladen er opfyldt, dvs. mindst IP2XC for lægmandstavler og IP21 for byggepladstavler. Desuden skal betingelserne for indføringsåbninger angivet i punkt 3.5 overholdes.

5.4 Materiellet skal altid vælges ud fra de forekommende driftsforhold. Hvis de afviger fra de normale driftsforhold angivet i DS/EN 60439-1, 6.1, skal der ifølge 6.2 anvendes materiel efter særbestemmelser eller særlige aftaler mellem bruger og tavlefabrikant. Det kan fx være tilfældet, hvor der forventes særlig kraftig forurening eller saltpåvirkning.

6 Totaliserede tavler med ydre metalkapsling

Der har været spurgt, om en tavle - eller en af de andre sammenbygninger, der er nævnt under punkt 1 og 2 - kan have udvendige metaldele (fx en ydre metalkapsling), uden at de skal forbindes til en beskyttelsesleder, og uden at der kræves beskyttelse ved automatisk afbrydelse af forsyningen.

6.1 For en tavle efter standarderne i DS/EN 60439-serien kan dette accepteres, hvis tavlen opfylder bestemmelserne i DS/EN 60439-1 om beskyttelse ved totalisation. Det indebærer bl.a. ifølge 7.4.3.2.2, at alle apparater skal være fuldstændig indkapslet i isolermateriale. Det accepteres dog, at der kan være åbninger i isolermaterialet, når blot de ikke er så store, at en 2,5 mm prøvepind (svarende til IP3X) kan trænge igennem eller berøre de udvendige metaldele. Den færdige tavle med de udvendige metaldele skal naturligvis altid opfylde kravene til kapslingsklasse, fx mindst IP34D for et kabelfordelingsskab efter DS/EN 60439-5.

Desuden skal tavlen kunne bestå en spændingsprøve som angivet i 8.2.2.2, men hvor spændingen påtrykkes mellem de udvendige metaldele og de indbyrdes forbundne spændingsførende dele inde i kapslingen.

6.2 For de andre sammenbygninger, der er nævnt under punkt 1 og 2, kan det samme accepteres, hvis sammenbygningen er udført med dobbelt eller forstærket isolation mellem de spændingsførende dele og de udvendige overflader, herunder de udvendige metaldele.

7 Metalkapslede klasse I tavler med totaliserede felter

Der har også været spurgt, om en metalkapslet klasse I tavle, som er beskyttet ved automatisk afbrydelse af forsyningen med beskyttelsesudstyr (fx fejlstrømsafbrydere) anbragt i tavlen, kan indeholde afgange, som ikke er omfattet af denne beskyttelse. Det kan fx være ønsket for afgange til visse undertavler i en hovedtavle, eller for afgange for hovedledninger til de enkelte boliger i en ejendomstavle, som også omfatter ejendommens fælles installationer.

Der er intet i vejen for at anvende flere forskellige beskyttelsesmetoder i samme tavle. Det kan således accepteres, at nogle afgange er beskyttet ved totalisation, mens den øvrige del af tavlen er beskyttet ved automatisk afbrydelse af forsyningen. Herved skal følgende være opfyldt:

7.1 Afgange beskyttet ved totalisation

- Alt materiel, herunder klemmer for afgående kabler, skal være anbragt i tavlefelter, som indvendigt er forsynet med en isolation, der

opfylder bestemmelserne i DS/EN 60439-1 om beskyttelse ved totalisolation. Det indebærer bl.a. ifølge 7.4.3.2.2, at alle apparater skal være fuldstændig indkapslet i isolermateriale. Det accepteres dog, at der kan være åbninger i isolermaterialet, når blot de ikke er så store, at en 2,5 mm prøvepind (svarende til IP3X) kan trænge igennem eller berøre tavlestel eller de udvendige metaldele.

Den indvendige isolation kan fx opnås ved at indbygge totalisolerede eller dobbeltisolerede kapslinger i tavlefeltet (fx dobbeltisolerede målerammer) eller ved at beklæde eller belægge tavlefeltet indvendigt med isolermateriale.

- De tavlefelder, der er forsynet med en indvendig isolation, skal kunne bestå en spændingsprøve som angivet i 8.2.2.2 i DS/EN 60439-1, men hvor spændingen påtrykkes mellem de indbyrdes forbundne spændingsførende dele inde i tavlefelterne og tavlestel eller -kapsling.
- Interne forbindelser i tavlen frem til de pågældende tavlefelder skal optræde dobbelt eller forstærket isoleret i forhold til tavlestel. Det kan fx opnås ved at oplægge ledere som angivet i tabel 5 i DS/EN 60439-1, og samtidigt anvende forøgede krybestrækninger og luftafstande mellem uisolerede spændingsførende dele og tavlestel.
- Til de afgående kredse skal der anvendes kabler med isolerende kappe, ledninger i isolerende rør eller kanaler eller andet, som kan anses for dobbelt eller forstærket isoleret. Kabelkapper, rør, kanaler osv. skal føres med helt ind i det totalisolerede tavlefelt.

7.2 Den øvrige del af tavlen

- Tavlestel og kapsling skal være forbundet til en beskyttelsesleder.
- Tavlen skal være beskyttet ved automatisk afbrydelse af forsyningen ved hjælp af et eller flere stykker beskyttelsesudstyr (fx fejlstrømsafbrydere) anbragt i de interne forbindelser eller i afgangene.
- Selve beskyttelsesudstyret skal være dobbelt eller forstærket isoleret i forhold til tavlestel.
- De interne forbindelser frem til beskyttelsesudstyret skal optræde dobbelt eller forstærket isoleret i forhold til tavlestel. Det kan fx opnås ved at oplægge ledere som angivet i tabel 5 i DS/EN 60439-1, og samtidigt anvende forøgede krybestrækninger og luftafstande mellem uisolerede spændingsførende dele og tavlestel.

8 Må lægmandsbetjente tavler efter DS/EN 60439-3 anbringes i det fri

Ifølge gyldighedsområdet for DS/EN 60439-3 gælder denne standard kun for tavler beregnet til indendørs brug. Der kan dog mange steder være brug for udendørs tavler, som skal kunne betjenes af lægmand.

Elektricitetsrådet accepterer derfor følgende:

Lægmandsbetjente tavler efter DS/EN 60439-3 må anbringes i det fri, når de samtidigt opfylder kravene til kapslingsklasse i Stærkstrømsbekendtgørelsen, Afsnit 6, Elektriske installationer kapitel 802, tabel 802. Det vil sige, at

- tavler, der kan rammes af regn, men som er anbragt mere end 0,5 m fra vandrette eller skrå overflader, mindst skal have kapslingsklasse IP23C,
- tavler, som er anbragt mindre end 0,5 m fra vandrette eller skrå overflader, der kan rammes af regn, mindst skal have kapslingsklasse IP24C, og
- tavler, der er anbragt, så de er beskyttet mod regn, mindst skal have kapslingsklasse IP21C.

9 Anvendelse af metalkapslede elmålere

I praksis er alle nye elmålere dobbeltisolerede, men mange elværker har stadig en del metalkapslede elmålere, som kan blive genanvendt i såvel gamle som nye installationer. Desuden sælges de gamle metalkapslede elmålere ofte til brug som bimålere, fx i campingpladsinstallationer.

Elektricitetsrådet har derfor fastlagt følgende retningslinier for anvendelse af metalkapslede elmålere:

9.1 I gamle installationer, dvs. installationer udført før 1. april 1994 efter afdeling B i Stærkstrømsreglementet af 1962, er der ikke krav om beskyttelse mod indirekte berøring af elmålere. Ved udskiftning kan der derfor frit anvendes metalkapslede eller dobbeltisolerede målere, men ved etablering af nye målersteder skal retningslinierne i punkt 9.2 for nye installationer følges.

9.2 I nye installationer, dvs. installationer udført efter 1. april 1994, er der principielt krav om beskyttelse mod indirekte berøring af alt elektrisk materiel. Derfor bør der både ved nyopsætning og ved udskiftning anvendes dobbeltisolerede målere.

Metalkapslede målere må kun anvendes, når et af følgende punkter er opfyldt:

- I totalisolerede tavler eller målerskabe (herunder også i totalisolerede tavler med ydre metalkapsling efter punkt 6 eller i totalisolerede tavlefelder efter punkt 7) skal den enkelte måler være anbragt, så lægmand er forhindret i at berøre dens metaldele.

Det kan fx ske ved, at den er anbragt bag isolerende låge eller dæksel, som kun må kunne åbnes af elværkets personale eller af andre sagkyndige personer ved brug af nøgle eller værktøj.

En anden mulighed kan være at anbringe en barriere (afskærmning) af isolermateriale foran måleren. En sådan barriere må godt have en åbning for aflæsning af måleren, men den skal være udført sådan, at når barrieren er monteret, er det ikke muligt at berøre målerens metaldele med en prøvefinger.

- I metalkapslede klasse I tavler og målerskabe, som er beskyttet ved automatisk afbrydelse af forsyningen med beskyttelsesudstyr anbragt foran tavlen eller i dennes indgangsenhed, skal måleren være anbragt efter beskyttelsesudstyret, og beskyttelseslederen i tavlen skal være forbundet til målerens metalkapsling ved en pålidelig skrueforbindelse, som ikke tjener andet formål, som fx fastgørelse af måleren.
- Metalkapslede klasse I tavler kan også være beskyttet ved automatisk afbrydelse af forsyningen ved hjælp af flere stykker beskyttelsesudstyr fx anbragt i de enkelte tavlesektioner eller foran de afgående strømkredse, når blot selve beskyttelsesudstyret og alt materiel foran dette er dobbelt eller forstærket isoleret i forhold til tavlestel og metalkapsling. Her kan målere anbringes foran beskyttelsesudstyret, når de opsættes dobbeltisolert i forhold til tavlestel og metalkapsling. Det kan fx gøres ved at montere dem på en plade af isolermateriale og overholde de nødvendige krybe- og luftafstande. I så fald skal de ikke forbindes til tavlens beskyttelsesleder, men lægmand skal være forhindret i at berøre deres metaldele på samme måde som angivet foran for totalisolerede tavler.

Hvad der kræves som nødvendige krybe- og luftafstande vil bl.a. afhænge af spændingen, og af om der kan forekomme ledende forurening på det sted i tavlen, hvor måleren monteres. Under normale forhold og ved en spænding på 230/400 V vil følgende krybe- og luftafstande være tilstrækkelige:

- 6 mm mellem uisolerede spændingsførende dele (fx klemmer eller afisolerede ledningsender) og tavlestel
- 3 mm mellem målerens metaldele og tavlestel.

10 Kabelfordelingsskabe i forsyningsnet

Indtil 1. januar 2001 var der ikke krav om, at kabelfordelingsskabe skulle være beskyttet mod indirekte berøring.

Nu er kabelfordelingsskabe omfattet af DS/EN 60439-5, og de skal – lige som alt andet elektrisk materiel – være beskyttet mod indirekte berøring.

I praksis betyder det, at de

- enten skal være udført som metalkapslede (klasse I) kabelfordelingsskabe og være beskyttet ved automatisk afbrydelse af

forsyningen, som angivet i Stærkstrømsbekendtgørelsen, Afsnit 6, Elektriske installationer, 413,

- eller være udført som totalisolerede (klasse II) kabelfordelingsskabe, eventuelt med en ydre metalkapsling som angivet foran under punkt 6.